

24.9.2013

Dnro 2826/4/12

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

ASIANAJAJALTA SAAPUNEEN KIRJEEN LAINVASTAINEN TARKASTAMINEN

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 27.7.2012 päivätyssä kirjeessään - - - vankilan - - - vartijan menettelyä. Kantelijan mukaan vartija oli avannut hänelle asianajajalta saapuneen kirjeen. Kantelusta päätellen väitetty avaaminen olisi tapahtunut 27.7.2012. Kantelija kertoi myös, että kaikki aiemmatkin hänelle asianajajalta saapuneet kirjeet olisi avattu.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin - - - vankilan selvitys ja - - - Rikosseuraamusalueen lausunto, joiden jälkeen pyydettiin vielä lisäselvitystä ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunto. Kantelija antoi niihin vastineensa.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeita

Vankeuslain 12 luvussa säädetään seuraavaa.

4 §

Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Vangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea. (17.6.2011/724)

Vangille saapunut kirje tai muu postilähetys, jonka kirjekuoresta tai muutoin käy luotettavasti ilmi, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vain vangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 3 momentissa säädetään. (16.3.2007/265)

11 § (17.6.2011/735)

Päätösvalta

Kirjeen ja muun postilähetyksen tarkastamisesta tämän luvun 1 §:n 1 momentin nojalla sekä tällaisen lähetyksen avaamisesta ja sen sisällön tarkastamisesta 1 §:n 2 momentin ja 4 §:n 2 momentin nojalla päättää rikosseuraamusalueen työjärjestyksessä määrätty ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin lukemisesta 2 §:n 1 momentin, 8 §:n 1 momentin tai 9 §:n nojalla, 2 §:n 2 momentissa tarkoitetusta jäljennöksen ottamisesta sekä lähetyksen tai viestin 5 §:ssä tarkoitetusta pidättämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai hänen tällaisiin tehtäviin erikseen nimeämänsä valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Viestin saa kuitenkin antaa luettavaksi myös sellaiselle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle, jolla henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain mukaan on oikeus käsitellä turvallisuustietorekisterin tietoja. Puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies.

Luvan 9 §:ssä tarkoitettuun sähköiseen viestintään myöntää vankilan johtaja.

Vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa säädetään seuraavaa.

40 §

Kirjaaminen ja ilmoitukset

Vangille saapuneen tai häneltä peräisin olevan suljetun kirjeen tai muun postilähetyksen avaamisesta on ilmoitettava vangille. Päätös avaamisesta on kirjattava. Avaamisen yhteydessä löydetyt esineet ja aineet on kirjattava.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämistä koskevassa päätöksessä on mainittava pidättämisen syy. Jos pidättämiseen on vankeuslain 12 luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu syy, päätös kirjataan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 8 §:ssä tarkoitettuun turvallisuustietorekisteriin.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen - - - rikosseuraamusalueen työjärjestyksen 14 §:n mukaan yksikön [vankilan] tehtävänä on muun muassa vastata rangaistusten täytäntöönpanon lainmukaisuudesta ja vankien lainmukaisesta kohtelusta. Työjärjestyksen 16 §:n mukaan johtajan tehtävänä vankilassa on muun muassa johtaa yksikön toimintaa laissa säädettyjen tehtävien mukaisesti ja vastata henkilökunnan ammatillisesta osaamisesta ja sen kehittämisestä.

3.2

Saatu selvitys

Kantelussa mainittu vartija - - - kertoo selvityksessään avanneensa kantelijan asianajajapostin kyseisenä päivänä 27.7.2012 kantelijan läsnä ollessa. Selvityksensä mukaan hän oli perustanut menettelynsä vankilan vanhaan ohjeeseen eikä hän muista, onko hän aiemmin avannut kantelijan asianajajakirjeen.

Kantelijan osaston rikosseuraamusesimies on selvityksessään todennut vartijan toimineen hänelle annetun vanhan ohjeen mukaisesti. Ohje on selvityksen mukaan ollut käytössä ennen säädöstä 16.3.2007/265. Rikosseuraamusesimies kertoo maininneensa sääntelyn muuttumisesta palaverissa ja olettanut kaikkien olevan tietoisia asiasta. Hän ilmoittaa, että nyt (selvitys päivätty 19.9.2012) asiaan on tullut lisäohjeistusta ja että kaikille työntekijöille on tiedotettu asiasta, jotta vastaavaa ei enää tapahtuisi. Rikosseuraamusesimies toteaa vielä, että hänen olisi tullut kertoa uudesta säädöksestä erikseen jokaiselle työntekijälle.

Vankilan johtajan mukaan kirjeiden tarkastamiseen liittyvät seikat ovat olleet esillä useissa kokouksissa ja koulutustilaisuuksissa. Kirjeiden tarkastaminen on ollut jo useita vuosia erikseen nimettyjen virkamiesten tehtävänä. Vartija - - - olisi johtajan mukaan tullut olla tietoinen siitä, ettei asiamiespostia saa tarkastaa. Johtaja ilmoittaa antaneensa vartija - - - huomautuksen asiassa. Johtaja toteaa vielä, että kyseessä olevalle asuinosa-astolle asiamiespostia tulee vähän ja virheellisen toiminnan havaitseminen on vaikeaa. Hän on kuitenkin kiinnittänyt osaston vankeinhoitoesimiehen huomiota alustensa toiminnan valvontaan.

- - - rikosseuraamusalueen aluekeskus toteaa lausunnossaan, että yksittäisen virkamiehen on saadun selvityksen perusteella todettu toimineen virheellisesti. - - - vankilan johtaja on ryhtynyt toimenpiteisiin virheellisesti toimineen virkamiehen ja hänen esimiehensä osalta sekä ohjeistanut henkilökuntaa, sen varmistamiseksi, ettei vastaavia menettelyvirheitä jatkossa tapahdu.

3.3

Saatu lisäselvitys

Pyysin vielä lisäselvitystä asiassa ja lausuntoa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä.

Pyysin toimittamaan jäljennöksen ennen vuotta 2007 noudatetusta ohjeesta, jonka mukaan vartija - - - kerrottiin toimineen. Pyysin toimittamana kantelijan avatusta kirjeestä vankitietojärjestelmätulosteen, josta näkyy valtioneuvoston vankeudesta annetun asetuksesta 40 §:n edellyttämä kirjaus kirjeen avaamisesta.

Selvityspyyntöni tarkoitus oli myös selvittää kantelijan väitettä ”[Kantelijan asianajajan nimi poistettu] olen saanut [vankilan sijaintipaikkakunnan nimi poistettu] aikaisemminkin postia ja joka kerta vartija on avannut sen”. Viittasin aiemmin tekemääni päätöksen (31.10.2008, dnro 1234/4/07), jossa olen todennut, että kirjeen avaamispäätöksen kirjaaminen mukaan lukien päätöksen riittävät ja konkreettiset perustelut, on välttämätöntä sen kontrolloimiseksi, että asiamieskirjeenvaihtoon ei puututa ilman laissa säädettyä perustetta. Totesin, että kantelijan väittämät kirjeiden avaamiset olisi tullut kirjata vankitietojärjestelmään. Pyysin selvittämään, onko vankitietojärjestelmässä kirjauksia kantelijalle asianajaja - - - saapuneiden kirjeiden avaamisesta. Lisäksi pyysin selvittämään, jos kirjauksia ei löydy, onko - - - vankilassa ylipäättään noudatettu vankeuslain 12 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettulta asiamieheltä saapuneen kirjeen avaamista koskevaa sääntelyä.

- - - vankilan johtajan lisäselvityksen mukaan vankila kirjaa avatun asiamiespostin. Nyt kyseessä olevassa tapauksessa postia ei ole kirjattu vankitietojärjestelmään, koska avaaminen on tehty virkamiehen toimesta, jonka tehtäviin toimenpiteet eivät kuulu. Kyseessä ei ole ollut normaali käsittelyprosessi eikä avaaminen ole perustunut perusteltuun epäilyyn siitä, että posti on jotain muuta kuin asiamiespostia. Vankitietojärjestelmän mukaan asianajaja - - - kantelijalle tai muille vangeille lähettämiä asianajajakirjeitä ei ole avattu - - - vankilassa.

Johtajan mukaan - - - vankilasta ei löydy kirjallista ohjetta vankeuslakia edeltävältä ajalta. Hänen mukaansa on todennäköistä, että kysymyksessä on ollut suullinen ohje ja/tai vakiintunut toimintatapa.

Johtaja kertoo keskustelleensa kantelijan kanssa 19.11.2012. Kantelija on kertonut saaneensa - - - vankilaan viimeisen puolentoista vuoden aikana asianajaja - - - vähintään viisi kirjettä, jotka on avautettu vartija - - - läsnä ollessa. Johtaja on 22.11.2012 kuullut vartija - - -, joka kertoi, ettei muista kyseisiä tapahtumia. Hän on kuitenkin pitänyt mahdollisena, että näin on saattanut tapahtua.

Johtaja kertoo vielä osaston rikosseuraamusesimiehen keskustelleen henkilökunnan kanssa, eikä kirjeiden avaamisia ole tullut esille. Johtaja toteaa edelleen, että kyseiselle osastolle asianajajakirjeitä saapuu melko vähän. Johtajan käsityksen mukaan kyseessä on yksittäistapaus.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toteaa lausunnossaan, että ennen vankeuslain voimaantuloa asiamieheltä saapuneen kirjeen avaaminen tarkastamista varten säänneltiin oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksessä (13/011/1995). Määräyksen mukaan

posti saatiin avata tarkastamista varten vain vangin läsnä ollessa. Nimenomaisia edellytyksiä kirjeen avaamiselle määräys ei sisältänyt.

3.4

Kantelijan vastine

Kantelija totesi 19.3.2013 saapuneessa vastineessaan haluavansa korjata johtajan selvitystä. Kantelijan mukaan viereisessä sellissä asuu pitkäaikaisvanki, jolle saapuneita asianajajien lähettämiä posteja on viime vuonna avattu. Avaajana on ollut paitsi kantelussa tarkoitettu vartija myös ”turvallisuudesta vastaava esimies - - -”. Kantelija kertoo olevansa tietoinen, että muillakin osastoilla on avattu posteja. Lopuksi kantelija toteaa, että postit ovat nyt tulleet avaamattomina eli asian on hänen mukaansa ”saanut sille kuuluvan sijan”.

3.5

Kannanotto

Katson vartija - - - menetelleen lainvastaisesti, kun hän on 27.7.2012 avannut kantelijalle asianajajalta saapuneen kirjeen, vaikka hänellä ei ole ollut vankeuslain 12 luvun 4 §:ssä edellytettyä syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Hänellä ei myöskään ole ollut toimivaltaa päättää kirjeen avaamisesta. Muiden kantelussa ja vastineessa vartija - - - tekemiksi väitettyjen vastaavien tarkastustoimien osalta kantelija ei ole yksilöinyt tapahtuma-ajankohtia eikä kaikilta osin kirjeiden lähettäjäkään. - - - itse on vankilan johtajalle myöntänyt kyseessä olleen toimintatavan. Selvityksestä käy ilmi - - - työskennellen osastolla, jonka vangeille saapuu vankeuslain 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettuja kirjeitä vain vähäisessä määrin. Katson selvityksi, että - - - on tarkastanut joitakin muitakin kirjeitä kuin 27.7.2012 kantelijalle saapuneen kirjeen. Tarkastustoimien määrä ja ajankohta jää kuitenkin epäselväksi. Annan vartija - - - huomautuksen hänen lainvastaisesta menettelystään.

Vartija - - - menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen ottanut huomioon sen, että avaaminen on tapahtunut vangin läsnä ollessa. Minulla ei ole perusteita epäillä, että viestejä olisi luettu tai että lähetyksiin muutoinkaan olisi kohdistunut muita toimenpiteitä kuin sen pintapuolinen tarkastaminen, etteivät ne sisällä kiellettyjä esineitä tai aineita. Luottamuksellisten viestien sisällön ei ole näytetty selvinneen - - - eikä hänen ole näytetty pyrkineen sitä selvittämään. Minulla ei ole perusteita epäillä, että - - - olisi tarkastanut asiamieskirjeitä muussa tarkoituksessa kuin vankilan turvallisuutta ja järjestystä ylläpitääkseen. Tätä puoltaa myös se, että kirjeet on avattu vangin läsnä ollessa tai avautettu vangilla itsellään. Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan vartija - - - ei ole tiennyt, ettei - - - vankilassa ilmeisesti aiemmin noudatettua käytäntöä tarkastaa asuinosaastolla vangin asiamieheltä saapuneet kirjeet enää noudatettu. Epäselväksi on jäänyt, miten on mahdollista, että - - - ei ole tiennyt postin tarkastuksen kuuluvan - - - vankilassa vain siihen erikseen nimetyille virkamiehille ja että asiamieskirjeen tarkastaminen voidaan tehdä vain lain edellyttämän epäilyn vallitessa toimivaltaisen virkamiehen päätettyä avaamisesta.

Selvityksen mukaan kirjeenvaihtoa koskevia säännöksiä on - - - vankilassa eri tavoin käsitelty henkilöstön kanssa muun muassa koulutus- ja muissa tilaisuuksissa. Minulla ei ole perusteita epäillä tätä. Tietojeni mukaan vankeuslain voimaan tullessa järjestettiin myös maanlaajuisesti koulutusta, josta oikeusministeriö ja Rikosseuraamusalan keskushallinto vastasivat ja joihin laitosten henkilökunta laajasti osallistui. Asiassa on jäänyt epäselväksi, kuinka kantelussa tarkoitettu vartija ei ole ollut tietoinen postin tarkastamista koskevista järjestelyistä - - - vankilassa ja asiaa koskevista säännöksistä. Vaikka postin tarkastamista koskevaa sääntelyä ja järjestelyjä epäilemättä on laajasti käsitelty koulutuksessa ja tiedotuksessa - - - vankilassa, selvityksessä ei ole yksityiskohtaisesti esitetty jokaisen vartijan ja siten myös kantelussa tarkoitettun

henkilön osallistuneen koulutukseen tai muutoin saaneen tietoonsa lainmuutokset ja vankilan postintarkastustoiminnan järjestelyt. Asiassa ei ole selvitetty myöskään, että henkilökunta olisi itse veloitettu tutustumaan uuteen lainsäädäntöön siltä osin kuin se sisälsi heitä koskevia säännöksiä ja muutoksia heidän työtehtäviinsä ja toimivaltuuksiinsa.

Totean vankilan johdon olevan osaltaan vastuussa siitä, että henkilökunta on tietoinen toimivaltuuksistaan ja siitä, että henkilökunta toiminnassaan noudattaa lakia. Saatan - - - vankilan johdon tietoon käsitykseni, ettei vankilan toiminnan lainmukaisuudesta ja henkilökunnan ammatillisesta osaamisesta huolehtiminen ole tässä tapauksessa täysin onnistunut.

Olen asiaa arvioidessani ottanut huomion, että vankilan johto on vartija - - - menettelystä tiedon saatuaan puuttunut asiaan ja lisäohjeistanut henkilökuntaa ja että lainvastainen menettely on kantelijankin mukaan loppunut. Olen ottanut huomion myös, että kantelijan päätarkoitus oli ymmärtääkseni saada hänen arvostelemansa menettely loppumaan, ei vaatia rikosoikeudellisia seuraamuksia asiassa.

3.5

Muut esitetyt väitteet

Kantelijan vastineessa on arvosteltu myös väitettyä muilla osastoilla tapahtunutta kirjeiden avaamista ja rikosseuraamusesimies - - - toimintaa.

Minulla ei pelkän, täysin yksilöimättömän väitteen perusteella, ottaen huomion myös - - - vankilan antama selvitys, ole perusteita epäillä, että muutkin virkamiehet olisivat menetelleet vastaavalla tavalla kuin vartija - - -. Rikosseuraamusesimies - - - tehtäviin tietääkseni puolestaan kuuluu kirjeenvaihdon tarkastaminen eikä pelkkä yksilöimätön väite siitä, että hän olisi menettelyt virheellisesti, anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan vartija - - - huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.4 selostetusta lainvastaisesta menettelystä.

Saatan myös - - - vankilan johdon tietoon käsitykseni siitä, että viime kädessä johdon velvollisuus on huolehtia vankilan toiminnan lainmukaisuudesta ja henkilökunnan ammatillisesta osaamisesta.